

واکاوی فقهی-اقتصادی پدیده سکوه‌ای برخط طلا در گفت‌وگو با حجت‌الاسلام دکتر مهدی خطیبی

سوداگری مجازی یا تجارت حلال؟

مریم احمدی شیروان | در روزگاری که امواج تورم و تلاطم‌های معیشتی، آرامش روانی جامعه را نشانه رفته است، میل به حفظ ارزش دارایی‌ها سبب شده خیل عظیمی از مردم به سمت بازارهای نوظهور و سکوه‌ای اینترنتی هجوم بیاورند؛ پدیده‌ای که این روزها در قالب خرید و فروش «طلای آب‌شده آنلاین» بیش از ۴۰۰ سکوی مجازی را در کانون توجه قرار داده است. اما پرسش بنیادین در افق معارف اسلامی این است مرز میان تجارت مشروع و ابزارهای فریبنده تباهی مال کجاست؟ قرآن کریم با صراحت تمام، سلامت مبادلات اقتصادی را ستون قوام جامعه دانسته و می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ»، ای کسانی که ایمان آورده‌اید، اموال یکدیگر را به باطل نخورید مگر آنکه تجارتی با رضایت طرفین باشد. (سوره نساء، آیه ۲۹) برای بررسی ابعاد شرعی، حقوقی و آثار اقتصادی این معاملات نوین، به‌سراع حجت‌الاسلام دکتر مهدی خطیبی، دانشیار گروه اقتصاد مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) و استاد سطوح عالی حوزه علمیه قم رفته‌ایم تا با تکیه بر اصول فقه معاملات و نگاه کلان اسلامی، صحت و سقم این دادوستدها را در ترازی شریعت‌بسنجیم.

■ **پدیده‌ای نوظهور در ترازی فقه معاملات**

حجت‌الاسلام دکتر خطیبی در ابتدای این گفت‌وگو با اشاره به تحولات پرشتاب ابزارهای مبادله در عصر حاضر می‌گوید: تاریخ معاملات بش‌ر نشان می‌دهد ابزارهای مالی پیوسته‌برلی پاسخ به یک نیاز واقعی تکامل یافته‌اند؛ از مبادلات پایاپای و ظهور کالا-پول‌ها تا پیدایش پول اعتباری، سهام‌داری و بورس و امروز دارایی‌های دیجیتال و پلتفرم‌های طلا. با این حال، هر ابزار نوینی نیازمند سنجش دقیق در دو حوزه مجزاست: نخست، حوزه حقوق اقتصاد و انطباق آن با موازین فقهی و دوم، حوزه اقتصاد کلان و اثری که بر سلامت عمومی جامعه به‌جامی‌گذارد.

وی می‌افزاید: امروز براساس آمارهای رسمی، صدها سکوی برخط در حال عرضه و معامله طلای خردو آب‌شده هستند. حجم وسیعی از نقدینگی خرد مردم وارد این فضا شده و سؤالات فقهی متعددی را پیش روی متدینان و پژوهشگران قرار داده است. اسلام مال را مایه پایداری جامعه می‌داند، چنان‌که قرآن می‌فرماید: «وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا». (سوره نساء، آیه ۵) بنابراین هرگونه رفتار مالی که این قوام و پایداری را متزلزل کند، باید به دقت واکاوی شود.

■ **چالش تحویل فیزیکی کالا؛ شرط قبض و اقباض**

این استاد حوزه و دانشگاه با اشاره به جدی‌ترین شبهه مطرح‌شده درخصوص سکوه‌ای مجازی معامله طلا،تشریح می‌کند:مهم‌ترین چالش فقهی که هم‌اکنون در این سامانه‌ها وجود دارد، مسئله عدم تحویل فیزیکی طلا تا رسیدن به یک

گزارش

بازخوانی کارکردهای حیاتی اجتماعات دینی؛ از سلامت روان تا احیای سرمایه اجتماعی

عبور از «من» و پناه بردن به دایره امن «ما»ی مقدس

حمیده خلیل‌زاده | بوی آشنای گلاب و اسپند، صدای همه‌م‌های که آرام آرام در پیشگاه قرآن به سکوت تبدیل می‌شود. استکان‌های کمرباریک چای در گوشه حیاط یک جلسه خانگی، با اجتماع هزاران زائر در صحن‌های حرم‌های شریف و حتی اتاق‌های هم‌اندیشی مذهبی در فضای مجازی؛ همگی نمونه‌هایی از اجتماع دینی هستند که از یک حقیقت مشترک صحبت می‌کنند: «انسان مسلمان، در تنهایی کامل تعریف نمی‌شود».

می‌دانیم تقویم اسلامی پوشیده از مناسبت‌های جمعی است؛ از اشک‌های محرم و صفر تا افطارهای مشترک رمضان و سرور اعیاد. سنت حسنه‌ای که نه‌تنها یک توصیه اخلاقی، بلکه راهبردی عمیق از سوی ائمه اطهار(ع) است. اسلام، معنویت را به اتاق‌های تاریک و صومعه‌های دور‌دست نبرده، بلکه آن را به قلب جامعه آورده است؛ تا جایی که شخصی‌ترین عبادت یک مسلمان، یعنی نماز، در صورتی که با جماعت برپا شود، ارزشی صد چندان پیدا می‌کند. پیامبر اکرم(ص) در حدیثی، از چرایی تأکید بر این همبستگی سخن گفته‌وم‌ی‌فرماید: «از جماعت جدا نشوید و از پرگاندگی بپرهیزید.» (کنز العمال، ج ۱، ص ۳۵۸) اما این تأکید مکرر بر «با هم بودن» چه کارکردهایی در جهان امروز ما دارد؟ در روایات اسلامی تأکید فراوانی بر ضرورت جماعت و همراهی و همگامی با آن شده است. در ادامه، بر برخی فواید جمع‌های دینی و اجتماعات مذهبی را با هم مرور می‌کنیم.

■ **دستور زبان‌بندی؛ جایی که «من» به «دوب می‌شود**

در هندسه معرفتی اسلام، همه‌چیز با دعوت به یک «حرکت دسته‌جمعی» آغاز می‌شود؛ طنین اذان و اقامه، بانگی برای دعوت همه مردم به سوی فلاح است. جالب‌ترین نکته در زبان‌شناسی نماز نهفته است: حتی اگر در خلوت خود به نماز بایستید، ضمیرهای سوره حمد- ستون فقرات نماز- جمع هستند: «إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ». تنها تورا می‌پرستیم و تنها از تو یاری می‌جوئیم. استاد شهید مرتضی مطهری در تحلیلی درباره این ساختار می‌نویسد: «در سوره حمد می‌گوییم: خدایا من تنها نیستم، من با همه مسلمان‌های دیگر هستم... انسان پیوستگی خودش به جامعه اسلامی را در حال‌بندگی اعلام می‌کند: خدایا، من فرد نیستم، جزئی از کل و عضوی از یک پیکرم؛ «ما هستیم، نه من». در دنیای اسلام «من» وجود ندارد. «ما» وجود دارد.» (گفتارهای معنوی، ص ۹۴۹۵) مناسکی نظیر نماز جمعه و موسم باشکوه حج نیز تجلی عینی همین اندیشه هستند؛ پایانی بر فردگرایی افراطی و آغازی برای پیوند روح‌با بدنه امت.

■ **انسان تنها طعمه شیطان است**

مولای متقیان، امام علی(ع) در خطبه ۱۲۷ نهج‌البلاغه با بیانی تمثیلی از کارکرد اجتماع سخن گفته‌وم‌ی‌فرماید: «همواره با سواد اعظم [اکثریت طرفداران حق] باشید که دست‌خدا با جماعت است و از پرگاندگی بپرهیزید که انسان تنها بهره

شیطان است، چنان‌که گوسفند تک‌رو، بهره‌گرگ، آگاه‌باشید هر کس به این شعار دعوت کند [اشاره به شعار تفرقه‌اندازی ملو از فتنه و فساد خوارج است] وی را بکشید، گرچه زیر این عمامه من باشد.» (خطبه ۱۲۷)

مشابه این تشبیه را در کلام پیامبر(ص) نیز می‌یابیم؛ جایی که ایشان حضور در مسجد و همراهی با مؤمنان را مانع دریده‌شدن ایمان فرد توسط «گرگ وسوسه» می‌دانند (المحجۃالبیضاء، ج ۴، ص ۸) و صراحتاً «اجتماع» را رحمت و «تفرقه» را عذاب معرفی می‌کنند. «شیطان، گرگ انسان‌هاست، مانند گرگ برای گوسفند که گوسفندانی را که از دله‌گور می‌شوند یا در کنار قرار می‌گیرند یا فرار می‌کنند، می‌گیرد. از جدایی و تفرقه فرقه‌شدن پرهیزید و بر شما باد که همراه مردم و جماعت و مساجد باشید.» (المحجۃالبیضاء فی‌تهدیب‌الاجیاء، فیض کاشانی، ج ۴، ص ۸) ایشان در حدیثی دیگر، اجتماع و باهم‌بودن را رحمت خوانده و پرگاندگی را عذاب دانسته‌اند. (میزان‌الحکمه، ج ۲، ص ۴۶)

یک نکته فقهی جذاب نیز این قاعده را تثبیت می‌کند: در فقه اسلامی، خواندن نمازهای مستحبی به جماعت مشروع نیست؛ اما یک استثنای شگفت‌انگیز وجود دارد: «نماز استسقا» (طلب باران). این استثنا پیام‌روشنی دارد: آن‌گاه که آسمان قهرمی کندوب‌بحران خشکسالی رخ می‌نماید، کلیدکشایش رحمت‌اللهی، اتصال دل‌ها به یک‌دیگر در یک اجتماع دسته‌جمعی است. (توضیح‌المسائل امام خمینی، مسئله ۱۴۰۷)

■ **یک ساعت تأوی در جماعت، بهتر از دهه‌ها ریاضت**

اسلام خط‌طلاتنی بره‌بانیت، گوشه‌گیری و فرار از بار مسئولیت‌های اجتماعی کشیده است. در آموزه‌های نبوی، میدان آزمون ایمان، همین کف جامعه است. روزی مردی نزد پیامبر(ص) آمد و اجازه‌خواست برای عبادت به کوه‌پناه ببرد و تارک دنیا شود. پاسخ رسول خدا(ص) اما درست در مقابل این ایده بود: «یک ساعت شکیبایی یکی از شما در برابر ناملایمات در میان جامعه مسلمانان، ارزشمندتر از ۴۰ سال عبادت در کنج انزواست.» (میزان‌الحکمه، ج ۶، ص ۳۰۸) اسلام وسیره ائمه(ع) تنها در وقت عبادت یا مسئولیت، افراد را به اجتماع فرا نمی‌خواند؛ بلکه در بلایا و امتحان‌ها نیز از حضور در اجتماع سخن می‌گوید. این مشی رفتاری در ماجرای درگذشت فرزند «عثمان بن مظعون» نیز نمایان شد. عثمان در پی این داغ، گوشه‌خانه‌اش را محراب کرد و مردم را ترک گفت. پیامبر(ص) او را فراخواندند و یادآور شدند: «ای عثمان! خداوند وظیفه ما را رهبانیت قرار نداده؛ رهبانیت امت من، جهاد در راه خداست.» (الامالی، ص ۶۶) پیام‌روشن بود: معنویت اسلامی در دل میدان و ارتباط با انسان‌ها شکوفا می‌شود، نه در فرار از رنج زیستن با دیگران.

■ **تعاون؛ تولد سرمایه اجتماعی در بستر مناسک**

آیه شریفه «وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ» (مائده ۲) تنها یک شعار اخلاقی نیست، بلکه راهبرد جامعه‌سازی است. اجتماعات مذهبی در حقیقت

کاتالیزور اصلی این تعاون هستند. «شهید ثانی» در تحلیلی جامعه‌شناختی اشاره می‌کند تأکید بر الفت و گردهمایی‌های دینی به این دلیل است که تدبیر امور جامعه و مدیریت بحران‌ها بدون همکاری همگانی ناممکن است. به باور او، زمانی روحیه تعاون زنده می‌شود که بسترهای دژپله‌ای چون کینه، حسد و غیبت برچیده شوندو جلسات دینی دقیقاً کارگاه عملی پاک‌سازی این زائلال و تقویت پیوندهای برادرانه‌اند. (المصنفات الاربعه، ج ۱، ص ۸۱)

■ **روان‌شناسی جمع‌گرایی دینی؛ با هم خوشحال‌تریم**

پژوهش‌های مدرن حوزه سلامت روان، آنچه را دین قرن‌ها پیش ارائه کرده، تأیید می‌کنند. در عصر شروع تنهایی و اضطراب مدرن، گردهمایی‌های مذهبی نقشی حیاتی در بازتولید «حمایت اجتماعی» ایفا می‌کنند.

وقتی انسان‌ها زیر سقفی واحد برای هدفی متعالی شانه به شانه یک‌دیگر می‌ایستند، از حضور یک‌دیگر نیرومی‌گیرندو زهم‌لی جمعی و همراهی بهره‌مند می‌شوند. در حقیقت جمعیتی یکپارچه نه تنها فرد را در خود حل می‌کند؛ بلکه می‌تواند حس ارزشمندی و اعتمادبه‌نفس فردی را احیا کند.

به‌عنوان نمونه، پژوهش‌های «کالدور» (۱۹۹۴) نشان می‌دهد افراد مذهبی با انتخاب دوستان نزدیک از میان هم‌کیشان خود، نه‌تنها دید مثبت‌تری به کل جامعه پیدا می‌کنند، بلکه تجربه‌نیایش جمعی سبب تقویت هم‌لی، احساس تعهد و انعطاف‌پذیری در روابط خانوادگی آن‌ها می‌شود؛ امری که آمار تعارضات خانوادگی را کاهش داده و سطح شادکامی را به شکل چشمگیری افزایش می‌دهد. (قمی، ۱۳۹۰، ص ۸۵)

■ **نیاز دوباره به پناهگاه «ما»**

در دنیایی که الگوریتم‌ها انسان‌ها را تک‌افتاده‌تر و منزوی‌تر می‌خواهند، اجتماعات دینی پادزهری حیاتی در برابر پوچی و تنهایی مدرن است. مساجد، هیئت‌ها و حلقه‌های قرآنی تنها اماکنی برای ثواب‌اندوزی نیستند؛ آن‌ها ایستگاه‌های تقویت روانی، اتاق‌های فکر حل مشکلات محله و سنگ‌راهی تاب‌آوری اجتماعی‌اند. برای بازگشت به آرامش پایدیک بار دیگر به همان توصیه کهن برگردیم: عبور از «من» و پناه بردن به دایره امن «ما».

گزارش

گزارش عملکرد سه‌ماهه دوم سال ۱۴۰۵ مرکز امور قرآنی آستان قدس رضوی

۹۸ هزار قرآن آموز در مسیر انس با قرآن

الله ضمیری | مرکز امور قرآنی آستان قدس رضوی در سه‌ماهه دوم سال ۱۴۰۵، مجموعه‌ای از برنامه‌های آموزشی، ترویجی و توسعه‌ای را باهدف گسترش انس عمومی با قرآن کریم و تقویت فهم، تدبر و عمل به آموزه‌های این کتاب آسمانی دنبال کرد؛ برنامه‌هایی که از آموزش نونهالان و کودکان تا آموزش تخصصی تلاوت، حفظ، مفاهیم و تفسیر را در برمی‌گیرد و در مجموع، زمینه‌بهره‌مندی ۹۷ هزار و ۹۴۶ قرآن‌آموز را از دوره‌های مختلف آموزشی فراهم کرده است.

رویکرد مرکز امور قرآنی آستان قدس رضوی در این برنامه‌ها، الگوسازی فعالیت‌های قرآنی با تأکید بر عمومی‌سازی انس، فهم، تدبر و عمل به قرآن کریم به‌عنوان برترین نسخه زندگی است؛ رویکردی که در سه‌ماهه دوم سال، در قالب چندین الگوی آموزشی و برنامه‌های ترویجی دنبال شد.

■ **آموزش قرآن، از نونهالان تا بزرگسالان**

بخش قابل توجهی از عملکرد این مرکز در این دوره به حوزه آموزش اختصاص داشت. در این میان، دوره مهدالرضا(ع) و پیشگامان با ۵۴ هزار و ۷۰۴ قرآن‌آموز، بیشترین سهم را در میان دوره‌های آموزشی مرکز به خود اختصاص داده است. این الگو با هدف آموزش قرآن به نونهالان طراحی شده و آموزش این گروه‌سنی را در مسیر انس با قرآن از سال‌های نخست زندگی دنبال می‌کند.

در ادامه این زنجیره آموزشی، طرح «من قرآن را دوست دارم» با حضور ۴ هزار و ۹۶۳ قرآن‌آموز برگزار شد. این دوره در حوزه آموزش مجازی تلاوت، مفاهیم و حفظ قرآن کریم به عموم علاقه‌مندان تعریف شده و رشته‌هایی همچون روحوانی، صحت‌نماز، تفسیر، حفظ اجزای قرآن و حفظ موضوعی را در برمی‌گیرد.

همچنین در قالب «شمیم تلاوت رضوی»، ۳ هزار و ۵۰ قرآن‌آموز از آموزش حضوری قرآن کریم بهره‌مند شدند. این الگو، آموزش قرآن از روان‌خوانی تا سطوح ترتیل و آشنایی با مفاهیم قرآن را دنبال می‌کند.

■ **توجه به کودکان، نوجوانان و حفظ قرآن**

ترتیب قرآنی کودکان و نوجوانان نیز یکی از محورهای اصلی فعالیت مرکز امور قرآنی در این دوره بود. در الگوی «ابناءالرضا(ع)» ۳ هزار و ۸۲ قرآن‌آموز در مسیر آموزش جامع قرآن کریم قرار گرفتند؛ برنامه‌ای که مقاطع اول و دوم ابتدایی را هدف قرار داده است.

در حوزه تربیت قاری نیز الگوی «شباب‌الرضا(ع)» با حضور هزار و ۴۲۳ قرآن‌آموز دنبال شد و در بخش آموزش حضوری حفظ قرآن کریم، «تحفیط رضوی» زمینه‌آموزش هزار و ۸۲۲ قرآن‌آموز را فراهم کرد.

از سوی دیگر، آموزش مفاهیم، تدبر و تفسیر قرآن کریم نیز با اجرای الگوی «مهارت‌های بیان تفسیر قرآن کریم» دنبال شد و در این بخش هزار و ۴۴۸ فراگیر تحت آموزش قرار گرفتند.

■ **از کلاس‌های آموزشی تا کرسی‌های تلاوت**

فعالیت‌های قرآنی مرکز امور قرآنی آستان قدس رضوی در سه‌ماهه دوم سال تنها به آموزش محدود نماند و در حوزه توسعه و ترویج فرهنگ قرآنی نیز ادامه پیدا کرد. در این مدت، ۴ هزار و ۱۵۷ کرسی تلاوت رضوی برگزار شد؛ برنامه‌ای که زمینه حضور و مشارکت جریان‌های قرآنی و کانون‌های خدمت‌رضوی را در ترویج فرهنگ تلاوت فراهم می‌کند. همچنین حمایت از جلسات مردمی و سنتی قرآن‌ریم در قالب جلسات خانگی، یکی دیگر از محورهای فعالیت این مرکز بود. براساس آمار ارائه‌شده، در این دوره ۲۲ هزار و ۳۱۷ جلسه سنتی و خانگی قرآن کریم‌مورد توجه و حمایت قرار گرفت.

■ **استمرار جریان قرآنی در آستان قدس رضوی**

بر این اساس، ۹۷ هزار و ۹۴۶ قرآن‌آموز در دوره‌های آموزشی مختلف این مرکز حضور داشته‌اند و در کنار آن، برگزاری هزاران کرسی تلاوت و جلسه سنتی قرآن کریم، بخش دیگری از کارنامه سه‌ماهه دوم مرکز امور قرآنی آستان قدس رضوی را تشکیل می‌دهد؛ کارنامه‌ای که محور مشترک آن، توسعه آموزش و ترویج فرهنگ قرآنی در میان گروه‌های مختلف مخاطبان است.

گزارش

در دیدار معاون امور بین‌الملل آستان قدس رضوی با رئیس امور دفاتر دیپلماسی استان‌ها مطرح شد

تأکید بر تسهیل زیارت زائران غیرایرانی و رفع موانع زیارت بین‌المللی

معاون امور بین‌الملل آستان قدس رضوی و رئیس امور دفاتر دیپلماسی استان‌ها در وزارت امور خارجه، بر ضرورت شناسایی و رفع موانع پیش‌روی زیارت زائران غیرایرانی و تسهیل حضور زائران بین‌المللی در مشهد مقدس تأکید کردند. به گزارش آستان‌نیوز، حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر مصطفی فقیه اسفندیاری، معاون امور بین‌الملل آستان قدس رضوی در دیدار دکتر محسن کبر یایی‌زاده، رئیس امور دفاتر دیپلماسی استان‌ها در وزارت امور خارجه، درباره راهکارهای تسهیل زیارت زائران غیرایرانی و تقویت همکاری‌های مرتبط با زیارت بین‌المللی گفت‌وگو کرد. در این دیدار که به میزبانی معاونت امور بین‌الملل آستان قدس رضوی در مشهد برگزار شد، موضوع شناسایی آسیب‌ها، چالش‌ها و موانع پیش‌روی زائران غیرایرانی و راهکارهای رفع این موانع مورد توجه قرار گرفت. یکی از محورهای این دیدار، بررسی زمینه‌های تسهیل زیارت زائران غیرایرانی از کشورهای مختلف، به‌ویژه کشورهای همسایه و کشورهای دارای جمعیت زائر فرست بود. در این چارچوب، وضعیت زائران کشورهای مرزی از جمله جمهوری آذربایجان، ترکیه، عراق، پاکستان و افغانستان و ضرورت توجه به مسائل و موانع احتمالی پیش‌روی آنان در مسیر زیارت حرم مطهر رضوی مورد بحث و بررسی قرار گرفت. همچنین موضوع زائرانی که با هدف دریافت خدمات درمانی به جمهوری اسلامی ایران سفر می‌کنند، از دیگر محورهای مطرح‌شده در این دیدار بود و بر ضرورت تسهیل امور مرتبط با حضور این گروه از زائران و شناسایی موانع موجود در این زمینه، تأکید شد. این دیدار در راستای بررسی ظرفیت‌های همکاری میان آستان قدس رضوی و وزارت امور خارجه برای تسهیل زیارت زائران بین‌المللی در مشهد مقدس، انجام شد.